

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v poduk.

Izhaja vsak četrtek in velja s poštnino vred in v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 60 kr., za četrlet 80 kr. — Naročilna se pošilja opravištvu v dijaškem semenišču (Knabenseminar). — Deležniki tiskovnega društva dobivajo list brez posebne naročilne.

Posamezne liste prodaja knjigar Novak na velikem trgu po 5 kr. — Rokopisi se ne vračajo, neplačani listi se ne sprejemajo. Za ostanila se plačuje od navadne vrstice, če se natisne enkrat 8 kr., dvakrat 12 kr., trikrat 16 kr.

Slovenci!

Ko je dr. Janez Bleiweis vitez Trsteniški izdihnil svojo silno dušo, si je bil vsak slovenski rodoljub v svesti, da je Slovencev sveta dolžnost, skrbeti za vreden spomenik slavnemu rajniku, ki je skoro za štirih desetletij naš narod vodil v vročih borbah za njegov obstanek.

Prvi korak za dejansko izvršitev misli, katera je navdajala vseh narodnjakov sreča, je storil poslednji občni zbor ljubljanske čitalnice s sklepom, naj se osnuje poseben odbor, kateremu bo de nalog, prevdarjati in določati, na kakošen način naj se potomcem ohrani spomin pokojnega dr. Janeza Bleiweisa.

Ta odbor, sestavljen iz kranjskih deželnih poslancev, ljubljanskih meščanov in zastopnikov narodnih društev ljubljanskih, se je zdaj ustanovil in soglasno sklenil, da je nepozabljivemu očetu Slovencev v Ljubljani na javnem prostoru postaviti dostojen spomenik.

Odbor pričakuje, da bo de narod slovenski navdušeno pozdravljal to namero in nje izpeljavo omogočil z običajno požrtvovalnostjo. Od več se nam dozdeva vsaka beseda, ki bi še posebno priporočali rojakom plemeniti namen, katerega imamo pred očmi: Bleiweisove zasluge za naš narod same najbolje govore in — dosti glasno!

Vsak zaveden Slovenec, vsaka verna Slovenka naj pripomore po svojih močeh, pa se nam ne bode moglo očitati, da naš narod ne časti svojih velicib mož!

Darove za „Bleiweisov spomenik“ prejema odborov blagajnik gospod Luka Robič, in bode prejem novcev javno potrjeval po slovenskih novinah.

V Ljubljani 12. marca 1882.

Odbor za „Bleiweisov spomenik“.

Prvomestnik: Dr. Jarnej Zupanec, c. k. notar in prvosednik kranjske notarske komore. Blagajnik: Luka Robič, c. k. višji davk. nadzornik

v pokoji in deželni poslanec. Tajnik: Fran Ravnikar, načelnik kranjske deželne blagajnice in „Sokolov“ starosta.

Odborniki: Dr. Andrej Čebašek, kanonik. Jan. Nep. Horak, podpredsednik trgovinske in in obrtne zbornice. Karol Klun, državni in deželni poslanec. Srečko Noll, kleparski mojster in „Sokolovega“ staroste namestnik. Franc Potočnik, c. k. stavb. svetovalec v pokoji in deželni poslanec. Jan. Dogan, mizarski mojster. Ivan Hribar, glavni zastopnik banke „Slavije“. Matej Kreč, deželni tajnik. Miha Pakič, trgovinske in obrtne zbornice svetovalec. Srečko Stegnar, c. k. učitelj. Dr. Ivan Tavčar, advokat, koncipijent. Peter Grasselli, deželnega glavarja namestnik. Josip Jerič, župnik v pokoji. Jan. Murnik, trgovinske in obrtne zbornice tajnik. Dr. Fran Papež, odvetnik. Luka Svetec, c. k. notar in deželni poslanec.

Krvice, ki se Slovincem godijo na učiteljiščih.

(Govor drž. poslanca dr. Vošnjaka v drž. zboru.)

I. Preidem toraj k učiteljiščem. Glede teh je poslanska zbornica v 81. seji 1880. leta stavila resolucijo, naj se upelje na učiteljiščih v Ljubljani in Mariboru slovenščina kot učni jezik, ker so ta učiteljišča namenjena samo slovenskim učencem. V Ljubljani je sicer v prošlem letu naučni minister na mnogostransko zahtevanje sklenil in zaukazal, naj se na pripravnici za učitelje in učiteljice upelje slovenščina kot učni jezik. A celo pri tem ni postopal dosledno, ker se n. p. na pripravnici za učitelje pirodoslovje predava v slovenščini, na pripravnici za učiteljice pa v nemščini, zato pa se tu v ročnih delih slovensko predava.

A učni jezik za večino predmetov je nemščina in v poznejših letih je učni jezik, izvzemši pouk v slovenščini in veroznanstvu, vseskozi nemški; v Mariboru se tudi veroznanstvo v nemščini poučuje, v slovenščini pa sploh nobeden predmet,

izvemši slovenščino. — Mi nahajamo sploh velikansko nedoslednost pri naučnem vodstvu, v kolikor zadeva učiteljišča v naših deželah. V Gorici je pripravnica za učiteljice, na katerej se predavajo nekateri predmeti do tretjega leta slovensko namreč veroznanstvo, geografija, zgodovina, računstvo; nekateri predmeti predavajo se samo v prvem letu slovensko namreč prirodoslovje in fizika, v vseh drugih letnikih nemško; zadnje leto je tudi tu vse nemško. Jednako se godi tudi v Kopru, da vidimo, da se nekateri predmeti, o katerih naučno oskrbnitvo vedno trdi, da ni za nje potrebnih slovenskih knjig, na dveh učiliščih slovenski predavajo, kar kaže, da morajo biti uže take knjige; in te so istinito uže tu, samo upeljati se ne hote na ostalih učiteljiščih.

Pridem torej k ljudskim šolam. Tudi v tem oziru najdemo veliko razliko v raznih kronovinah, v katerih bivajo Slovenci. V tem ko je v Gorici ljudska šola slovenska, stavile so se v Istri Slovincem največje ovire na pot, kakor tudi Hrvatom in jim ne hote dati niti ljudskih šol v njihovej materinščini. V Kranjskej je ljudska šola za Slovence slovenska, v Kočevji in v občini Belej peči nemška, ker je tam nemško prebivalstvo. V Štajerskej so ljudske šole tudi zelo mešane; nazivajo se sicer slovenske in slovensko-nemške, a tudi tam se nemščina v ljudskih šolah mnogo prerano kot učni jezik upotreblja v ljudskih šolah, ker otroci niso zmožni, da bi pouk v tem jeziku vporabili primerno.

Mnogo slabše je v Koroškej; žal, da sem prisiljen o razmerah v Koroškej nekoliko bolj obširno govoriti in visoko zbornico prositi, da mi ne odreče svoje pazljivosti, če bodem tudi različna pisma z dovoljenjem gospoda predsednika prečital, da opravičim ono interpelacijo, katero sem stavil v tej visokej zbornici, katero je neka stranka tako slabo obsodila. Nikakor pa me ne bode govorečega o teh razmerah preplašila čudna opazka gospoda dr. Russa, kateri je slednjič, kakor se kaže, postavil načelo, da se državni poslanec nikakor ne sme umešavati v razmere duge dežele, kakor one, v katerej je izvoljen; gospode smatral sem do zdaj za strožje centraliste; mislil sem, da je državni zbor državno zastopstvo, ne pa deželno zastopstvo — teh mislij sem bil vedno tudi jaz — dokler so bile volitve posredne, in želel bi, da bi bile še ostale; a gospoda moja, vi ste iz tega uzroka upeljali direktne volitve in zdaj pa pride gospod poslanec dr. Russ in njega stranka ploska izreku, po katerem se meni in onim gospodom, kateri so podpisali interpelacijo, kot glavno zločinstvo ušteva, da se poslanci, ki pripadajo drugej provinciji, vendar bavijo z razmerami dežele, kjer nimajo ničesar iskati.

Prepuštil bodem nadalje tudi čuvstvu dostojnosti gospoda dr. Russa, če je bilo primerno, izjavo nekaterih županov v Koroškej tukaj deloma prečitati, izjavo, katero on proglaš

proklamacijo velike važnosti; taka izjava nje pač nima. Prisojal sem mu toliko dostojnosti, da ne bode izjave, katera ni bila namenjena visokej zbornici in o katerej se znatnemu številu poslancev z desnice, nečem reči surova, vendar pa ostra očitanja delajo, kakoršna niso primerna mej izobraženimi ljudmi.

Gospod poslanec dr. Russ pa ljubi ostre izraze in tako mu je taka izjava, v katerej se nahajajo tako ostri izrazi, prav po godu.

Obračam se k stvari samej. V 186. seji stavil sem Nj. ekscelenci, gospodu naučnemu ministru interpelacijo, in prevzemam za resničnost nje vsebine tudi popolno odgovornost; zahvaljujem se onim gospodom, ki so bili toli prijazni, da so jo podpisali, izprevideli pa bodo iz mojih dokazovanj, da niso podpisali nič neresničnega. Kmalu potem, ko se je interpelacija objavila, bilo je v Celovci, kakor sem izvedel iz novin, 11. dan februarja žrebanje števil za vojaške novince pri okrajnem glavarstvu v Celovci. O tej priliki so se pregovorili župani, da so pri zborovanji v „Štajerskej vinotočarni“ podpisali pismo, katero jim je predložila neka stran, nečem preiskavati katera, in v katerem se protestuje proti trditvam v mojej interpelaciji. (Čujte! na desnici.) Pred to zbornico hočem konstatirati, ker je zelo znamenito, ne le za razmere Koroške, nego tudi za druge kronovine, da je bil tudi okrajni glavar celovski navzočen, in da se je ta izjava podpisavala v njega navzočnosti in skoro pod njega zaščitom.

Gospoda moja, če vam je znano, kako spoštovanje uradniki sploh uživajo mej slovenskim prebivalstvom, izprevideli boste, da, če se pismo v navzočnosti okrajnega glavarja, skoro pod njega protekcijo, županom s kmetov predlaga, da ti vsakako morajo misliti, da je vsebina resnična, in so uže iz spoštovanja do okrajnega glavarja prisiljeni to pismo podpisati. Posebna prikazen tudi v drugih deželah je vendar, da c. kr. uradniki namere ministerstva nikakor ne podpirajo, da se povsod, kjer je mešano prebivalstvo, v obilem številu branijo praktično izvajati enakopravnost. Jaz priznavam, da je nekaterim uradnikom neprijetno, osobito pri nas, če morajo uradovati v slovenščini. A gospodje uradniki ne smejo pozabiti, da so zaradi ljudstva tu in da imajo dolžnost, govoriti in pisati jezik onega naroda, v čegar sredi uradujejo, in iz čegar davkov se plačujejo. (Poslanec Hevera: Tako je!)

Ti župani so torej podpisali izjavo, katera se mi je tudi tiskana doposlala, in katera se nahaja v „Freie Stimmen“, v Celovci izhajajočem listu. V tej izjavi skuša se pobiti v treh točkah moja interpelacija. Najprej se trdi, da je moja trditev v interpelaciji, da so mnoge slovenske občine izrekle, da se nemščina poučuje kot predmet, a da se pouk mora dajati samo v materinščini, da je ta moja trditev neresnična in da so se vse občine — mislim da v letu 1867. — izrekle za nem-

ški učni jezik. Gospoda moja, povpraševal sem, predno sem stavil interpelacijo in poročam lahko v naslednjem, kako so te stvari.

Kolikor se more prebivalstvo v občinah še spominati tega, kar se je v letih 1867 in 1868 godilo, se mi je zatrjevalo, da se je takrat le mislilo, da gre za to, ali naj se nemščina sploh kot učni prepmet v ljudske šole upelje in prebivalstvo se je — jaz mu dajem popolnem prav — izreklo, da bi bilo jako želeli, da se otroci nemški uče; a da se hoče s tem nemščina upeljati kot učni jezik, na to se gotovo ni mislilo v občinah. In da je to moje mnenje resnično, o tem dajejo mi spričalo spisi, katerih jednega hočem visokej zbornici objaviti.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske stvari.

Kumare in njihovo pridelovanje rano in pozno.

Kumare ali krastavci so zelo priljubljeno sočivje. Ne le črste, ampak tudi kuhane in v jesih ali solno vložene in skisane dajejo jako okusno prikuho k raznim meseninam. Posebno želena prikuha pa so kumare rano spomladi, ki si jo marsiktera gospodinja za drage denarje od daleč sem naroči in kupuje.

Celo priprosti način, kako si moremo kumar precej rano spomladi tudi brez gnojnih gredic prirediti, je pa ta-le; Konec meseca marca se položi kumarno seme v tri ali štiri lončke, kateri so bili poprej do polovice z dobro prstjo vrtnico nasuti. Na to prst se nasujejo po tem lonci do vrha z vlažnim rezanjem, v katero se prav za prav kumarno seme potekne. Ti lončki se potem postavijo na toplo mesto v kateri koli sobi. Brž ko rastlinice pridejo na dan, se morajo lončki v toplo okno postaviti, da se njezne rastlinice svitlobe in zraka privadijo, kterega je treba večkrat, kedar je toplo, do njih spustiti s tem, da se okno odpre. V vrtni prsti imajo rastlinice v prvem času dosti živeža, če pa so mali lončki že pretesni za močno razkoreninjene rastlinice, se morajo v večje lonce presaditi, kar se s celo kepo najboljšje storiti dá. Vendar se mora za to presajanje le topla prst vzeti, ker rastlinice mrzle še niso vajene, in tako lahko konec vzamejo.

V začetku majnika, ali že v konec aprila, se v vrtu na kaki topli in dobro prerahljani gredi luknjice naredè po 70—80 centimetrov vsaksebi in pa 30 centimetrov globoko in široko. V vsaki teh luknjic se nasuje po korp konjskega gnoja, ki se potem prav trdo potlači in stepta. Ko se ta gnoj prav vgreje, se na njega vsuje po korp dobrega starega komposta, iz kterega se naredi mali griček. Dobro ga je s starim listjem ali s prhnjenim gnojem okoli in okoli obdati, 4—5 centimetrov na debelo. Brž ko postane kompost topel, se mu na vrhu lonček kumarnih rastlinic

vsadi in luknja z dobro in rahlo prstjo zopet nasuje in škrinjica, kakoršne imajo za cigare, kateri se je pa zgornje in spodnje dno izbilo, črez povezne in s kosom steklene šipe pokrije. Rastlinice so zdaj, kakor v mali gnojni gredici in se mora z njimi tudi tako postopati. Zoper prehudo solnčno toploto se morajo zasenčiti in frišni pa topli zrak do njih spuščati. Velike mokrote mlado kumare ne prenašajo, vendar pa jim dé prav dobro, ako se z mlačno vodo o toplem vremenu, najboljšje med 9.—10. uro dopoldne, nekoliko rahlo poškopé.

Po noči ali o deževnem vremenu se mlade rastlinice s kako desko pokrijejo. Toplota konjskega gnoja pospešuje tudi v slabem in hladnem vremenu rast, in če je gredica proti solncu ležeča in topla, že lega sama tudi dosti opravi.

Za pozne kumare pa taka lega grede ne sodi, ker v poletnih mesecih kumaram prevroče postane in jih rade neke glivice napadejo in rastlinice zbolé. Poseje se toraj meseca majnika na manj vročem prostoru seme za pozne kumare. Za pozno pridelovanje je posebno sposobna dolga, zelena kumara, valjarska ali Ruska kumara, ki je na Ruskem doma. Ta sorta razne vremenske nezgode posebno lahko pretrpi, pa tudi rano in obilno rodi. Posebno dobro pa je, kumarnim rastlinicam nad tretjim ali četrtem listkom srce izščipniti, kar se pinciranje po vrtnarskem imenuje. Tako izščipnene kumare ne poganjajo toliko postranskih izrastkov in so ravno zarad tega rodovitnejše. Da se od imenovane sorte seme dobi, se morajo prve in najlepše kumare za to puščati, ker ta sorta zarad debelega mesa veliko časa v zorenje potrebuje.

Tri- ali štiriletno seme je za posejanje boljše od jednoletnega. Kumarno seme obdrži kaljivnost navadno do 10 let.

Konjski srab ali garje dobili so konji v Pirešici, v Ponkvi, okolo Gradca in blizu Lipnice.

Sejmi na Koroškem: 25. marca sv. Lenart, 27. marca Velikovec, 31. marca Gradiše, Ukve, na Kranjskem: 27. marca Lukovec, 31. marca Roviše, na Hrvatskem: 25. marca Nova Gradiška, 27. marca Koprivnica, 28. marca Tubelj.

Dopisi.

Iz Šmartna na Paki. (Čast. gosp. Šimen Ducman.) Komaj je preteklo 10 let, kar smo pri nas naglo zaporedom izgubili dva častita duhovna gospoda, namreč: čast. gosp. kaplana Jerneja Guzej-a, in hitro za njimi čast. gosp. župnika Andreja Filež-a. In zopet še ni minulo dobro 8 mesecev, kar smo zakopali čast. gosp. župnika Andr. Žurmana, kateremu naslednik so dobri čast. gosp. župnik Jernej Cocaj, in zopet v četrtek 9. t. m. ob ednajstih dopoldne je nam Pački zvon žalostno žapel, oznanjuvaje po prijazni Pački dolini, da nam je nemila smrt vzela po dolgi, hudi